

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Дизайн, Образотворче мистецтво, Аудіовізуальне мистецтво та медіа комунікації	Рівень вищої освіти	1-й (бакалаврський)
Кафедра	графічного дизайну, мультимедійного дизайну, графіки, монументального живопису, теорії та історії мистецтва, візуальних практик	Рік навчання	3
Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки	Вид дисципліни	Вибіркова
Спеціальність	В1 Аудіовізуальне мистецтво та медіавиробництво В2 Дизайн В4 Образотворче мистецтво та реставрація	Семестри	5

ПРОПАГАНДА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Семестр 1

Викладач Штан Геннадій Валерійович, PhD (канд. іст. наук)
E-mail shtaing.gennady@ksada.org
Заняття

Консультації
Адреса к. 207, поверх 2, корпус 3, вул. Мистецтв 11
Телефон 0502787299

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Офіційним каналом комунікації з викладачем під час воєнного стану є онлайн-заняття, месенджери (Телеграм, Viber), електронна пошта та телефон і тільки у робочі дні.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Наявність мінімальних навичок користування комп'ютером із операційною системою Windows версії не нижче Windows 7, Microsoft Office 2007 або вище, браузером.

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

- Андрущенко Т. В., Зеленін В. В. Психологія політичної пропаганди: методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Київ, 2022. 100 с.
- Інфомедійна грамотність – невід'ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.]. Київ : Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. 400 с.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ

1. <https://cpd.gov.ua/category/reports/> – звіти Центру протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України.
2. https://detector.media/category/propahanda_vplyvy/ – матеріали із теорії та практики пропаганди ресурсу «Детектор медіа».
3. <https://texty.org.ua/tag/propahanda/> – матеріали із теорії та практики пропаганди ресурсу «Тексти».

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Комп'ютерна техніка: комп'ютер або ноутбук з можливістю виходу до мережі Інтернет. Операційна система комп'ютера: Windows 10 або новішої версії, Linux. Програми, необхідні для виконання завдань: браузер, оновлений до останньої версії (Firefox, Google Chrome); Microsoft Office 2007 або новішої версії чи його аналоги.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою курсу є надання студентам теоретичних та практичних знань та умінь в галузі сучасної пропаганди в умовах підготовки та ведення суспільних конфліктів в інформаційному суспільстві. Завданням курсу є: дати слухачам максимально повну інформацію, теоретичні та практичні навички щодо сутності та особливостей спрямованого інформаційного впливу, основними його ознак та характеристик; дати розуміння розвитку методик пропаганди протягом ХХ – поч. ХХІ століття у залежності від державного устрою та ідеології конкретної держави у причинно-наслідковій послідовності; розкрити причини успіхів та невдач конкретних методик впливу; розглянути нові тенденції пропаганди із використанням психологічних особливостей людини та сучасних інформаційних технологій; детально розглянути концепції, методи роботи та конкретну діяльність російської пропаганди.

Кінцевою метою курсу, зокрема, є надання студентам повного розуміння сутності сучасної російської пропаганди та способів ефективного захисту від її проявів.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

Загальні:

Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми, пов'язані із виявленням правдивої інформації в сучасному інформаційному суспільстві.

Здатність діяти соціально, відповідально та свідомо, бути активним членом сучасного суспільства із власною позицією.

Спеціальні:

Здатність переосмислювати базові знання, демонструвати розвинену творчу уяву, розвивати критичне мислення.

Здатність виділяти пропагандистські наративи в інформації ЗМІ, соціальних мережах, інших ресурсах.

Здатність трактувати та інтерпретувати формотворчі мистецькі засоби пропаганди як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку конкретного суспільства із розумінням засобів маніпулювання свідомістю об'єктів, які можуть бути використані при цьому.

Здатність формувати мистецькі (в галузі образотворчого мистецтва, дизайну, аудіовізуального мистецтва, реклами) концепції протидії інформаційному впливові на підставі проведення дослідження тих чи інших аспектів пропагандистських засобів на основі позиції члена сучасного демократичного суспільства.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації на основі критичного мислення.

Здатність ефективно порівнювати джерела інформації, робити логічні та аргументовані висновки.

Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі аудіовізуального мистецтва, дизайну, образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації творів мистецтва при роботі із аудіовізуальною інформацією під час практичної діяльності або у процесі навчання.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Основна спрямованість дисципліни визначається необхідністю отримання студентами знань та умінь з теорії та практики пропаганди в сучасний період. У курсі розглядається та аналізується пропаганда напередодні та в ході основних міждержавних конфліктів ХХ – початку ХХІ століття, її еволюція та суспільний вплив. Студенти, на основі конкретних прикладів із використанням мистецьких засобів, вчать простежувати причинно-наслідкові зв'язки, виявляти прихований вплив пропагандистських наративів у суспільстві, засобах масової інформації, мережі Інтернет, виявляти маніпуляції, фабрикації та фальсифікації фактів, визначати впливи на емоції. Особливу увагу приділено пропаганді РФ: розглянуто її витoki, особливості, концепції, методи та їх практичну реалізацію в агресії проти Української держави та світу.

Дисципліна вивчається протягом одного семестру 3 курсу (1 кредит ECTS, 54 навчальних години, в тому числі 30 годин – лекційні). Всього курс має 3 модулі та 8 тем (окремі теми розглядаються протягом декількох занять).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОПАГАНДА У ХХ СТОЛІТТІ.

Тема 1. Заняття 1. Вступ до курсу. Пропаганда: сутність та завдання.

Визначення мети і задачі курсу, форм проведення лекцій, практичних занять, проміжного та підсумкового контролю знань. Надання списку основних та додаткових джерел інформації для самостійного опрацювання матеріалу з дисципліни.

Визначення основних понять. Завдання та основні риси пропаганди на прикладі Першої світової війни.

Тема 2. Заняття 2. Пропаганда у Другій світовій війні (лекція 1). «The Reich will rise Propaganda, the Reich will rise to last a thousand years».

Нацистська Німеччина: особливості державного устрою та роль системи пропаганди. Концепції, характерні риси нацистської пропаганди. Особливості роботи на внутрішню та зовнішню аудиторію, причини ефективності.

Тема 2. Заняття 3. Пропаганда у Другій світовій війні (лекція 2). «... Занесена над нами рука агресора була відведена рукою товариша Сталіна».

Пропаганда СРСР на початку Другої світової війни: «польський похід». Зв'язок, спадковість радянських пропагандистських концепцій та прийомів. Інформаційне забезпечення агресії СРСР проти Фінляндії. Радянська пропаганда в ході війни на Східному фронті, її еволюція.

Тема 3. Заняття 4. Засоби масової інформації та пропаганда в роки Холодної війни. «War never changes».

«Холодна війна» ХХ століття як ідеологічне протиборство двох систем: відображення у інформаційній сфері. Конфлікт у В'єтнамі (1960-і – 1970-і рр.): вирішальна роль

інформаційного фактору. Інформаційне забезпечення агресивних дій СРСР проти Угорщини (1956 р.), Чехословаччини (1968 р.), Афганістану (1979-80-і рр.). Операція «Буря в пустелі» як успішне відпрацювання сучасних концепцій інформаційних операцій.

Тема 4. Заняття 5. «Кінець історії» та початок нової ери інформаційної війни у внутрішній та зовнішній політиці.

Концепція «Кінця історії» Ф. Фукуями. Пропаганда у 1990-х та початку 2000-х років: геноцид у Руанді, Перша та Друга війни у Чечні, операції США та союзників. Початок нового витку інформаційного протистояння Росії та Заходу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОПАГАНДА НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Тема 5. Заняття 6. Інформаційні конфлікти XXI століття. Поле бою – Інтернет.

Інформаційні впливи та протистояння у XXI столітті: основні джерела пропаганди (диктаторські режими, терористичні організації) та їх особливості. Інформаційна складова ізраїльсько-палестинського конфлікту (2023 – 2025 рр.).

Тема 6. Заняття 7. Свідомість vs диктат: нові інструменти пропаганди (лекція 1).

Психологічні інструменти, які використовуються сучасною пропагандою: міфологічна свідомість, емоційність, когнітивний дисонанс. Конспірологія як інструмент впливу на свідомість: механізм дії та використання в пропаганді.

Тема 6. Заняття 8. Свідомість vs диктат: нові інструменти пропаганди (лекція 2).

Механізми використання примушення до дій без усвідомлення об'єктом: примус до насильства, «контроль свідомості». Вплив сучасних технологій: особливості роботи соціальних мереж та їх роль у пропаганді. «Епоха постправди» та політична пропаганда.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА

Тема 7. Заняття 9. Сучасна російська пропаганда (лекція 1). Проблеми самоусвідомлення.

Виникнення ідеї пропаганди як інструменту глобального впливу. Основа російської пропаганди: роль державного устрою та суперечності створення ідеології. Концепції сучасної російської пропаганди.

Тема 7. Заняття 10. Сучасна російська пропаганда (лекція 2). Зброя проти свідомості.

Прийоми та інструменти дії російської пропаганди. Особливості роботи на різні цільові аудиторії всередині країни, на різні держави та частини світу.

Тема 7. Заняття 11. Сучасна російська пропаганда (лекція 3). Культурна війна.

Російська пропаганда в культурі: кінематограф, науково-популярна та художня література, музика.

Тема 8. Заняття 12. Російська пропаганда та інформаційна агресія рф проти України (лекція 1). «Їх там нема».

Концепції, прийоми та інструменти російської пропаганди щодо України та українців. Особливості антиукраїнської пропаганди рф у роботі на російську, українську та зовнішню цільові аудиторії. Антиукраїнська пропаганда рф до початку широкомасштабного вторгнення (2004 – 2021 рр.).

Тема 8. Заняття 13. Російська пропаганда та інформаційна агресія рф проти України (лекція 2). «Наступ Росії та нового світу».

Внутрішня та зовнішня пропаганда рф в ході широкомасштабного вторгнення у 2022 році: фактори, які впливали на її розвиток, загальна періодизація та еволюція.

Тема 8. Заняття 14. Російська пропаганда та інформаційна агресія рф проти України (лекція 3). «Totalen Krieg 2.0».

Особливості роботи російської пропаганди як інструменту підтримання середовища тотальної війни на різні цільові аудиторії: Росія, Україна, держави Заходу, Глобальний Південь. Перспективи розвитку та загальні висновки.

Заняття 15. Залік.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Теми розкриваються шляхом лекційних занять та самостійної роботи. Самостійна робота здобувача спрямована на закріплення лекційних тем, практичне ознайомлення із зразками пропагандистського контенту, розвиток критичного мислення студентів. Зміст самостійної роботи складає підготовка есе за запропонованими темами із подальшим обговоренням матеріалу в аудиторії.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Формою контролю є залік. Для отримання заліку достатньо пройти рубіжні етапи контролю у формі поточних перевірок процесу самостійної роботи та усне опитування з теоретичних понять наприкінці семестру. Для тих студентів, які бажають покращити свій результат, можливе повторне складання усного опитування, але не більше одного разу.

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час занять необхідно вимкнути звук мобільних телефонів.

У разі пропуску студентом занять він має самостійно опрацювати матеріали відповідних тем. Довгострокова відсутність студента на заняттях без поважних причин та невідпрацювання пропущеного матеріалу дає підстави для незаліку з дисципліни.

Вітається активна участь в обговореннях на запропоновані теми, власна думка з теми заняття, аргументоване відстоювання позиції.

У разі відрядження, хвороби тощо викладач має перенести заняття на вільний день за попередньою узгодженістю зі студентами.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTI

Пропускати заняття без поважних причин неприпустимо (причини пропуску мають бути підтвержені). Запізнення на заняття без поважних причин є небажаними.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у своїх доповідях, есе, при складанні заліку тощо). Жодні форми порушення академічної доброчесності є неприпустимими.

РОЗКЛАД КУРСУ

№	Дата	Теми	Тип заняття	Кількість годин
1	Згідно розкладу	Вступ до курсу. Пропаганда: сутність та завдання	Лекція	2
2		Пропаганда у Другій світовій війні (лекція 1)	Лекція	2
3		Пропаганда у Другій світовій війні (лекція 2)	Лекція	2

4		Засоби масової інформації та пропаганда в роки Холодної війни	Лекція	2
5		«Кінець історії» та початок нової ери інформаційної війни у внутрішній та зовнішній політиці.	Лекція	2
6		Інформаційні конфлікти XXI століття. Поле бою – Інтернет	Лекція	2
7		Свідомість vs диктат: нові інструменти пропаганди (лекція 1)	Лекція	2
8		Свідомість vs диктат: нові інструменти пропаганди (лекція 2)	Лекція	2
9		Сучасна російська пропаганда (лекція 1)	Лекція	2
10		Сучасна російська пропаганда (лекція 2)	Лекція	2
11		Сучасна російська пропаганда (лекція 3)	Лекція	2
12		Російська пропаганда та інформаційна агресія рф проти України та світу (лекція 1)	Лекція	2
13		Російська пропаганда та інформаційна агресія рф проти України та світу (лекція 1)	Лекція	2
14		Російська пропаганда та інформаційна агресія рф проти України та світу (лекція 1)	Лекція	2
15		Залік	Залік	2

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
Написання есе 1	Перевірка викладачем	0-20
Написання есе 2	Перевірка викладачем	0-20
Складання заліку (усне опитування)	Перевірка викладачем	0-60
Всього балів		100

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
64-74	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно, з можливістю повторного складання	незадовільно, з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незадовільно, з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

	0–20	Критерії
A	90-100	Студент в повному обсязі опанував матеріал тем, продемонстрував вміння працювати із інформацією, мислить критично, ідентифікує, аналізує та інтерпретує засоби пропагандистського впливу.
B	82-89	Студент в цілому опанував матеріал тем, продемонстрував вміння працювати із інформацією, ідентифікує, аналізує та інтерпретує засоби пропагандистського впливу, але допускає фактичні помилки.
C	75-81	Студент в цілому опанував матеріал тем, продемонстрував вміння працювати із інформацією, але допускає фактичні помилки, не в повній мірі розуміє матеріал.
D	64-74	Студент опанував матеріал теми, але зробив значні помилки.
E	60-63	Студент опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, погано розуміє матеріал.
FX	35-59	Студент недостатньо опанував матеріал, зробив значні помилки, погано розуміє матеріал.
F	1-34	Студент не опанував матеріал, зробив багато принципіальних помилок.

СИСТЕМА БОНУСІВ

Передбачено додаткові бали за високу якість есе (використання додаткової інформації, логічність та аргументованість викладу, висновки), а також за активну участь в

обговоренні тем в ході практичних занять. Максимальна кількість балів: 10 (5+5).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Висоцький О. Ю. Постправа: концептуальні та праксеологічні виміри // Грані : науково-теоретичний альманах. 2018. Т. 21, № 10. С. 128 – 133.
2. Гурієв С., Трейсман Д. Спін-диктатори : як змінюються обличчя тиранії в ХХІ столітті. Київ : BookChef, 2023. 432 с.
3. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : навчальний посібник / за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2010. 258 с.
4. Історія інформаційно-психологічного протистояння: підручник / за заг. ред. Є. Д. Скулиша. Київ: Науково-видавничий відділ Національної академії СБУ, 2012. 211 с.
5. Капелюшний А. Девіатологія мас-медіа : практикум. Львів, 2000. 208 с.
6. Мороз О. Як не стати овочем: інструкція з виживання в інфопросторі. Харків :Vivat, 2021. 208 с.
7. Петрик В.М., Остроухое В.В., Штокеиш О.А. та ін. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навчальний посібник. Київ : Росава, 2006. 208 с.
8. Померанцев П. Це не пропаганда : подорож на війну проти реальності. Київ : Yakaboo Publishing, 2020. 288 с.
9. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика : навчальний посібник. Київ : Знання. 2001. 663 с.
10. Публіцистика. Масова комунікація : медіаенциклопедія / за заг. ред. В. Іванова. Київ : АУП ЦВП, 2007. 778 с.
11. Різун В. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2013. 352 с.
12. Снайдер Т. Шлях до несвободи : Росія, Європа, Америка. Львів : Човен, 2020. 392 с.
13. Тимчук Д., Карін Ю., Машовець К., Гусаров В. Вторгнення в Україну: хроніка російської агресії / група «Інформаційний спротив». Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2016. 239 с.
14. Chaban N., Zhabotynska S., Knodt M. What makes strategic narrative efficient: Ukraine on Russian e-news platforms // Cooperation and Conflict. 2023. Vol. 58, issue 4. P. 1-22.
15. Mazur-Bubak M. A war in the head : the new model of Russian propaganda as a Hobbesian time of the disposition of war // Argument. 2020. Vol. 10. P. 115-132.
16. Sazhniev M., Sułkowska J. Russian culture and management of meaning in introduction of political influence in Ukraine // Journal of International Studies. 2020. Vol. 13, issue 1. P. 310-323.

Допоміжна література

1. Бернерс-Лі Т. Заснування Павутини : З чого починалася і до чого прийде Всесвітня мережа. Київ : Києво-Могилянська академія, 2007. 207 с.
2. Воробйова А. Моніторинговий звіт «"Універсальний солдат" або освіта як зброя Росії на окупованому півдні України». Київ: ГКП «Альменда», 2023. 102 с.
3. Зімбардо Ф. Ефект Люцифера : чому хороші люди чинять зло. Київ : Yakaboo Publishing, 2017. 584 с.
4. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практичний порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с.
5. Мілрем С. Покора авторитету : погляд експериментатора [пер. з англ. А. Ящук]. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. 287 с.
6. Черник П. П., Шумка А. В. Інформаційно-психологічні операції у війнах та збройних конфліктах другої половини ХХ – початку ХХІ ст. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 634: Держава та армія. С. 126–133.
7. Щербаченко Т. Як не заблукати в павутині. Львів : Видавництво Старого Лева, 2013. 104 с.
8. Яцимірська М.Г. Прагматично-комунікативні особливості вербальної комунікації в Інтернеті // Пресознавчі студії : історія, теорія, методологія [Зб. праць кафедри української

преси і дослідницького центру історії західноукраїнської преси]. Львів, 2007. Вип. 8. С. 245–246.

9. Brotherton R. *Suspicious Minds : Why We Believe Conspiracy Theories*. London : Bloomsbury Sigma, 2015. 304 p.

10. Deutschmann P., Herlth J., Woldan A. (etc.). *“Truth” and Fiction : Conspiracy Theories in Eastern European Culture and Literature*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2020. 384 p.